

**МИНИСТЕРСТВО ЗА ЗЕМЈОДЕЛСТВО,
ШУМАРСТВО И ВОДОСТОПАНСТВО****2136.**

Врз основа на член 40 став 7 од Законот за семенски и саден материјал за земјоделски растенија („Службен весник на Република Македонија” бр. 39/06 и 89/08), министерот за земјоделство, шумарство и водостопанство, донесе

**П РА В И Л Н И К
ЗА ПОСТАПКИТЕ И МЕТОДИТЕ ЗА ИСПИТУВАЊЕ
НА РАЗЛИЧНОСТ, ЕДНООБРАЗНОСТ И
СТАБИЛНОСТ НА СОРТАТА (DUS-TEST) КАЈ
ЗЕМЈОДЕЛСКИТЕ РАСТЕНИЈА****I. ОПШТИ ОДРЕДБИ****Член 1****Содржина на правилникот**

Со овој правилник се пропишуваат постапките и методите за испитување на различноста, еднообразноста и стабилноста на нови сорти земјоделски растенија за заштита на нова сорта.

II. ПОСТАПКА ЗА ИСПИТУВАЊЕ**Член 2**

Постапките и методите за испитување на различноста, еднообразноста и стабилноста на нови сорти земјоделски растенија (во понатамошниот текст: DUS-тест), опфаќаат полски и лабораториски испитувања, кои се извршуваат според општо важечки методи, а се во согласност со техничките упатства и барањата на Меѓународната Конвенција за заштита на нови сорти (во понатамошниот текст: UPOV-Конвенција).

За извршување на DUS-тестот за нова сорта, Управата може да одреди и изведувачи од странски земји, потписнички на UPOV-Конвенцијата, односно на организации во кои Република Македонија пристапила во членство и доколку изведувачот е овластен од соодветната држава за изведувач.

Изборот на странскиот изведувач се врши врз основа на споредбени показатели за сличност на агроеколошките услови како и во Република Македонија.

Меѓусебните обврски помеѓу Управата и изведувачите се уредуваат со меѓусебен договор.

Управата до изведувачот доставува копии од техничкото упатство и пријавата за заштита на нова сорта.

Член 3

Во случај кога Управата за некоја нова сорта не може да одреди изведувач на DUS-тест во Република Македонија или во некоја земја потписничка на UPOV Конвенцијата, на барање на Управата, пријавувачот сам или некој друг, со негово овластување, ги организира испитувањата за DUS-тестот.

Доколку, за некоја сорта не постои практично искуство, ниту техничко упатство во некоја друга земја, Управата изработува упатства за DUS-тест на нова-

та сорта во склад со општите упатства. Во тој случај Управата е должна да ја информира UPOV за примената на таквите упатства.

Пред започнувањето на испитувањата, Управата мора да ги објави техничките упатства и да го овласти изведувачот.

Член 4

Пријавувачот поднесува пријава за DUS-тест за заштита на нова сорта.

Пријавата се поднесува за секоја сорта посебно на образец даден во Прилог 1, кој е составен дел на овој правилник.

Управата го известува пријавувачот за потребните количества и квалитет на семето или садниот материјал за DUS-тест, адресата на која се доставува семенскиот или садниот материјал и рокот за доставување.

Пријавувачот е должен да ја обезбеди целокупната потребна документација, кога испитувањата се вршат надвор од земјата.

Член 5

Семето или садниот материјал за DUS-тест се доставува нетретирано, со исклучок доколку изведувачот бара или дозволи негово третирање.

Доколку е извршено третирање, пријавувачот доставува писмена информација.

Член 6

DUS-тестот за испитување на нова сорта во опитно поле трае најмаку две години, односно две вегетациски сезони.

Испитувањата можат да се продолжат на три години, доколку е потребно да се потврди различноста на новата сорта.

Испитувањата се изведуваат на едно опитно поле.

Доколку некое значајно својство не може да се истакне на одредената локација (опитно поле), сортата може да биде испитувана и на дополнителна локација (опитно поле).

Во опитот за DUS-тест се вклучуваат новите сорти (во понатамошен текст: сорти кандидати) и сорти од референтната колекција.

Сортите кандидати се споредуваат со сортите од референтната колекција за утврдување на различноста.

Стандардните сорти од референтната колекција се наведени во техничкото упатство.

Споредбените сорти се избираат врз основа на податоците од пријавата за признавање на нова сорта.

Референтната колекција се состои од:

1. сорти кои се застапени во производството во Република Македонија;
2. други општо познати сорти кои се наоѓаат во производство во слични почвено-климатски услови;
3. слични сорти кои ги наведува пријавувачот;
4. кај хибридите, сите општо познати родителски линии;
5. други сорти вклучени во испитувањата, и
6. сорти, како примери од упатството на UPOV.

Член 7

За новите сорти-кандидати во полските опити, својствата кои се дефинирани во техничкото упатство се основа за утврдување на различноста, еднообразноста и стабилноста.

Со DUS-тестот се утврдуваат својствата на новата сорта наведени во техничкото упатство, кои се значајни за утврдување на различноста на новата сорта од постојните, односно за утврдување на еднообразноста и стабилноста, не земајќи ја во вид стопанската вредност.

После првата година од испитувањата изведувачот на опитите поднесува предходен извештај за резултатите од испитувањата за различноста, еднообразноста и стабилноста и евентуалните проблеми при изведувањето на опитот.

Образецот за предходен извештај е даден во Прилог 2, кој е составен дел на овој правилник.

После завршните испитувања од втората година или втората вегетација, изведувачот доставува завршен извештај до Управата, во кој се вклучени резултатите од двегодишните испитувања за различноста, еднообразноста и стабилноста и опис на новата сорта. Во завршниот извештај изведувачот наведува дали новата сорта е различна, еднообразна и стабилна.

Образецот за завршниот извештај е даден во Прилог 3, кој е составен дел на овој правилник.

III. НАЧИН НА ИСПИТУВАЊЕ

Член 8

Начинот на DUS-тестирањето на новата растителна сорта, се базира на визуелно оценување и мерење на одредените својства на сортата.

Факторите на средината во помала или поголема мера, можат да влијаат на истакнувањето на генетските условни квалитетни и квантитетни својства, затоа, по правило, се утврдуваат само тие својства врз кои надворешните фактори имаат најмало влијание.

Списокот на својства за испитување на една сорта или група сродни растенија, е даден во техничкото упатство кое се подготвува врз основа на упатствата на UPOV.

Во техничките упатства се назначени задолжителните и дополнителните својства. Списокот на дополнителни својства го предлага пријавувачот со писмен предлог.

Член 9

Мерења и визуелно оценување на својствата, во постапката за DUS-тест за нова сорта се вршат на квантитетните и квалитетните својства.

Член 10

Квалитетните својства се оценуваат врз основа на нивната состојба и изразеност. Квалитетните својства се одразуваат поединечно.

Состојбата или степенот на својството, се изразуваат со степен на изразеност. Бројот на степените не е ограничен.

Степенот на изразеност на одделните својства се одредува со споредување со соодветното својство кај стандардните и слични сорти од референтната колекција.

Квантитетните својства се мерат и тие покажуваат постојана варијабилност од една до друга крајна граница.

Бројот на степените на изразеност на квантитативните својства е одреден.

Квалитетните својства, по правило, се оценуваат визуелно-окомерно, а квантитетните со мерење. Доколку мерењето на квантитетните својства, особено сензорските, како мирис и вкус, е подобро да се утврдуваат како квалитетни, на база на оценување.

Степенот на изразеност, како кај квалитетните, така и кај квантитетните својства се означува со броеви, согласно техничките упатства на UPOV.

Член 11

Секое својство се оценува одделно. Квантитетните својства можат да се комбинираат (пр. однос на должината со широчината).

Комбинираните својства се регистрираат на ист начин како и сите останати својства.

Член 12

Две сорти се различни доколку разликата помеѓу нив е:

- утврдена во најмалку едно опитно поле,
- доколку разликата е јасно забележлива и
- доколку разликата е постојана.

Член 13

Разликата помеѓу две сорти кај вистинските квалитетни својства е видлива, доколку својството се појавува во два различни степена на изразеност на тоа својство.

Кај другите својства, кои може да се оценуваат како квалитетни, при утврдувањето на различноста, во вид се зема и можното отстапување помеѓу разликите на сортите, земајќи ги во предвид и условите на годината или опитното поле.

Член 14

При утврдувањето на различноста на сортата, кај мерливите квантитетни својства, разликата се смета дека е забележлива доколку со соодветна статистичка обработка се констатира ниво на веројатност од 1%.

Член 15

Во случај кога квантитетното својство, кое обично се одредува со визуелно оценување, претставува единствено својство за различност, се појави двоумење, оценувањето се врши со мерење.

При утврдување на забележлива различност на сортата-кандидат се пристапува кон директна споредба со стандардната или референтната сорта.

При директната споредба, разликите помеѓу двете сорти веднаш се регистрираат, додека разликата е сеуште видлива, односно додека може истата да се измери.

Член 16

Разликата е постојана доколку има едно својство кое се појавува во двете години на испитување или во две од три вегетационски сезони.

За потврдување на стабилноста, истата разлика мора да се повтори и во следниот опит, што се утврдува со директна споредба.

Бројот на појави кај разликата треба да обезбеди исто ниво на статистичка веројатност, како што би се добило и со мерење на тоа својство.

Член 17

Доколку кај повеќе одделно оценувани својства, разликите помеѓу двете сорти се забележителни, тогаш за утврдување на разликата може да се користи и комбинација на податоците за тие својства. Во ваков случај треба да се обезбеди степен на сигурност споредлив со степенот од членовите 14, 15 и 16 од овој правилник.

Член 18

Сортата треба да е доволно еднообразна, прифаќајќи ги специфичностите кои се последица на нејзиното размножување.

За да биде сортата еднообразна, варирањата кои ги покажува сортата во зависност од системот на селекција и појавите на нетипични растенија како последица на мешање, мутација или друг фактор, треба да бидат ограничени на ниво за веродостоен опис.

Член 19

Кај сортите кои се размножуваат вегетативно или кај самооплодните сорти, максимален број на дозволените нетипични растенија, во зависност од големината на мострата (пробата) е следниов:

Број на растенија во мострата (пробата)	Максимален број на нетипични растенија
Помалку или 5	0
6-35	1
36-82	2
83-137	3

Големината на мострата (пробата) за одделни растителни видови е различна, а таа е одредена во техничките упатства за DUS-тест.

Член 20

Кај претежно самооплодните сорти, а кои не се целосно самооплодни, бројот на нетипични растенија од табелата во член 19 од овој правилник се дуплира.

Член 21

Странооплодните сорти, вклучително и синтетичките сорти, воглавно покажуваат пошироки варирања внатре во сортата, отколку што е случај кај самооплодните сорти и понекогаш е многу тешко да се разликуваат нетипичните растенија. Затоа, не е можно да се дефинира фиксна толеранција, па притоа се користи ограничување на релативна толеранција во споредба со веќе познатите стандардни сорти.

Кај својствата кои можат да се измерат, сортата се смета дека е нееднообразна доколку варирањата ја преминуваат просечната варијабилност на тие својства во споредба со стандардната и референтните сорти за повеќе од 1,6 пати.

Споредувањето на оценетите својства се врши на ист начин како и кај својствата кои што можат да се измерат.

Бројот на растенија кои на изглед се различни од другите растенија кај истата сорта, не смеат да го надминат нивото на веројатност од 5%, од бројот на такви растенија кај стандардните или референтните сорти.

Член 22

Дволиниските хибриди се сметаат како самооплодни сорти опфатени во член 20 од овој правилник.

Другите категории на хибриди се анализираат според видот на растението и методот на вкрстосување (хибридизација-селекција).

Дозволените отстапувања за одделните видови хибриди е во склад со видот на растението и методите за вкрстосување, кои се објавени во техничките упатства за DUS-тест.

Член 23

Стабилноста на сортата се утврдува на начин со кој внимателно се следи одржувањето на сортата во следните години на испитување во споредба со примерокот кој се наоѓа на чување во Управата (ген банката).

Стабилноста на сортата се утврдува со помала сигурност отколку разликата и еднообразноста.

Воглавно, кога испитуваниот примерок покаже еднообразност, сортата може да се смета и за стабилна.

Доколку е потребно, стабилноста може да се утврди и со споредбена сеидба на новиот примерок и примерокот кој се наоѓа на чување во Управата, со цел да се потврди дали едниот и другиот примерок покажуваат исти својства.

Член 24

Техничките упатства се базираат на општо важечките меѓународно признати технички упатства за DUS-тест на UPOV.

До објавувањето на техничките упатства за DUS-тест од страна на Управата се применуваат општо важечките и меѓународно признати технички упатства за DUS-тест на UPOV.

Член 25

Овој правилник влегува во сила наредниот ден од денот на објавувањето во "Службен весник на Република Македонија".

Бр. 18-190/5
23 јули 2010 година
Скопје

Министер,
Љупчо Димовски, с.р.

Прилог 1

ДО: МИНИСТЕРСТВО ЗА ЗЕМЈОДЕЛСТВО
ШУМАРСТВО И ВОДОСТОПАНСТВО
УПРАВА ЗА СЕМЕ И САДЕН МАТЕРИЈАЛ
СКОПЈЕ

П Р И Ј А В А Бр. _____

За испитување на различност, еднообразност и стабилност
на нова сорта земјоделско растение (DUS-тест)

1. Пријавувач (име и адреса на пријавувачот) _____
2. Име и презиме на творецот на сортата: _____
3. Организација-фирма, држава каде што е создадена сортата: _____
4. Датум на пријавување: _____
5. Вид растение (латинско име): _____
6. Вид растение (македонско име): _____
7. Име на сорта (селекционерска ознака): _____
8. Цел и намена на сортата: _____
9. Изворен материјал, име и потекло, а кај хибридите-родителски линии и нивните особини и начин на нивното добивање (создавање): _____
10. Податоци за својствата на новата сорта: _____
11. Специфични својства на сортата кои ја прават различна од стандардните сорти: _____
12. Предлог на слични сорти за споредба од постојниот сортимент (стандарди и референтна листа): _____
13. Основни почвено климатски услови за производство на новата сорта: _____
14. Предлог на локалитет за испитување на сортата (име на локалитет): _____

Место: _____

датум: _____

Пријавувач: _____

Пополнувањето на колоните во образецот се прилагодува според видот на растението

Прилог 2

ДО: МИНИСТЕРСТВО ЗА ЗЕМЈОДЕЛСТВО
ШУМАРСТВО И ВОДОСТОПАНСТВО
УПРАВА ЗА СЕМЕ И САДЕН МАТЕРИЈАЛ
СКОПЈЕ

ПРЕДХОДЕН ИЗВЕШТАЈ
За испитување на различност, еднообразност и стабилност
на нова сорта земјоделско растение (DUS-тест)

1. Регистарски број на подготвувачот на Извештајот:

2. Нарачател на испитувањата:

3. Регистарски број на нарателот:

4. Селекционерска ознака:

5. Датум на пријавување:

6. Подносител на пријавата(име и адреса):

7. Застапник или ополномоштено лице:

8. Вид (латинско име):

9. Вид (македонско име):

10. Име на сортата:

11. Селекционер(име и адреса):

12. Овластена организација за испитување:

13. Реон и место на испитување:

14. Време на испитување:

15. Датум и место на издавање на предходниот извештај:

16. ОПШТИ ПОДАТОЦИ

- а) Семенскиот материјал за испитување на сортата не е примен: ()
- б) Семенскиот материјал не е во склад со барањата: ()
- в) Опитот е неуспешен: ()

17. РЕЗУЛТАТИ ОД ИСПИТУВАЊАТА

- А - Забелешки за различноста:

- а) Сортата јасно се разликува од сортите со кои се споредува

- б) Сортата не се разликува од сите сорти кои се на располагање

- Б - Забелешки за еднообразност (униформност) на сортата:

- а) Сортата е доволно еднообразна

- б) Сортата не е доволно еднообразна

- В - Забелешки за стабилноста на сортата:

- а) Сортата е стабилна

- б) Сортата е со стабилни битни својства

- в) Сортата не е стабилна

18. Во случај на позитивни резултати, описот на сортата се доставува во прилог на Извештајот.

19. Предвиден датум на завршното испитување:

20. Забелешки:

21. Потпис:

Прилог 3

ДО: МИНИСТЕРСТВО ЗА ЗЕМЈОДЕЛСТВО
ШУМАРСТВО И ВОДОСТОПАНСТВО
УПРАВА ЗА СЕМЕ И САДЕН МАТЕРИЈАЛ
СКОПЈЕ

ЗАВРШЕН ИЗВЕШТАЈ
За испитување на различност, еднообразност и стабилност
на нова сорта земјоделско растение (DUS -тест)

1. Регистарски број на подготвувачот на извештајот:

2. Нарачател на испитувањата:

3. Регистарски број на нарателот на испитувањата:

4. Селекционерска ознака:

5. Датум на пријавување во земјата нарател:

6. Подносител на пријавата(име и адреса):

7. Застапник или ополномоштено лице(име и адреса):

8. Име на видот на кој припаѓа сортата(латинско име):

9. Име на видот на кој припаѓа сортата(македонско име):

10. Име на сортата:

11. Селекционер(име и адреса):

12. Овластена организација за изведување на опити:

13. Реон и место на испитување:

14. Време на испитување:

15. Датум и место на издавање на завршниот извештај:

16. РЕЗУЛТАТИ ОД ИСПИТУВАЊЕТО СО ЗАКЛУЧОК**а) Извештај за различност на сортата:**

- Видливо е различна од било која друга сорта
- _____
- Не е видливо препознатлива од сите сорти кои нам ни се општо познати
- _____
- Не е видливо различна од било која друга сорта
- _____

б) Извештај за еднообразност (униформност) на сортата:

- Сортата е доволно еднообразна
- _____
- Сортата не е доволно еднообразна
- _____

Со оважување на спецификите на полово и вегетативно размножување

в) Извештај за стабилност на сортата:

- Сортата е стабилна
- _____
- Сортата не е со стабилна во основните-битни својства
- _____

Во случај на позитивни резултати од испитувањата се наведува описот на сортата кој се доставува во прилог на Извештајот.

17. Забелешки:

18. Потпис:
